

DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2018.2\(30\).146571](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2018.2(30).146571)

УДК 248.142

Інна Голубович

КОНТУРИ ЄВХАРИСТІЙНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ОЛЕКСАНДРА ФІЛОНЕНКА

Темою даною публікації є проект євхаристійної антропології українського філософа і богослова Олександра Філоненка. Ми ставимо дослідницьке завдання - окреслити контури нового напрямку у філософській та богословській антропології, показати евристичні можливості цієї оригінальної інтелектуальної пропозиції. Євхаристійна антропологія представляє форму філософії та богослов'я свідчення в українському контексті, в якому формується нова богословська дисциплінарна матриця після тривалого періоду домінування філософії підозри.

Ключові слова: євхаристійна антропологія, філософія Іншого, культура присутності, теоестетика, теодрама, теологіка, дар, вдячність, оповідання, метафора, педагогічна антропологія.

Приводом для цієї публікації стали вихід в світ у 2018 році книги відомого в Україні та за її межами філософа і богослова Олександра Філоненка «Присутність Іншого і вдячність: контури євхаристійної антропології» [3] і захист докторської дисертації «Євхаристійна антропологія: критичний аналіз» зі спеціальності, яка лише нещодавно з'явилася в академічному просторі України: богослов'я в рамках філософських наук [4]. І вихід книги і захист дисертації стали справжньою яскравою подією, святом, інтелектуальною грою, актом справжньої Присутності і Вдячності. Деякими думками («думками у відповідь» О. Філоненко) з цього приводу мені б хотілося поділитися. Висловлюю щире подяку професору Юрію Чорноморцю, активна діяльність якого сприяла легітимації українського академічного богослов'я, за його думки стосовно проекту євхаристійної антропології, що були висловлені під час наших з ним співбесід.

Інтелектуальна пропозиція Олександра Філоненка ставить надзвичайно актуальні і дискусійні питання сучасної філософсько-богословської і антропологічної думки. Разом з автором глибоких і ґрунтовних досліджень поставимо питання про те, на які фундаментальні виклики відповідає запропонований проект євхаристійної антропології. Концентровано висловити розмаїття чинників актуальності, які слушно наводить відомий український філософ і богослов Олександр Філоненко, допоможуть дві взаємопов'язані «фігури», які він сам вводить: прощання і зустріч-впізнання-повернення. Прощання – з тоталітарним досвідом з його практиками дегуманізації, знеособлення і розлюднення, з «дурною

нескінченністю» метафоричних «кінців» і «смертей» (Бога, історії, людини, науки, мистецтва, публічності тощо), з модерним утопічним конструюванням реальності, домінуванням постмодерністської гетеротопічної іронії тощо. Зустріч – з Іншим, позитивністю інакшості в культурі, повернення – Реальності, Суб'єкта, Священного в у центр філософії, а разом з цим повернення академічного богослов'я, яке було витіснено на периферію модерністським секуляризмом. Ще на низку важливих чинників, без яких неможливо зрозуміти значущість, головні інтенції та тематизації даного дослідження, ми повинні вказати: «повороти» (богословський, комунікативний, антропологічний), формування «культури присутності» (Ганс Ульріх Гумбрехт [1]) і нової постатеїстичної релігійної чутливості, міждисциплінарні дискусії про дар, вдячність, уразливість, про перформативність та практики тощо.

Такий складний та строкатий комплекс «фігур», «поворотів», дослідницьких підходів та регіонів вкрай важко утримати як цілісність, єдність у розмаїтті. В принциповому відношенні Олександру Філоненку це вдалося зробити у авторській концепції євхаристійної антропології як напрямку богословської комунікативної антропології. «Євхаристійна антропологія, представлена в багатьох публікаціях і публічних дискусіях як спосіб помислити людську ситуацію в контексті нової чутливості культури присутності, виходить із присутності Іншого як дару, впізнаного і визнаваного через практики вдячності (євхаристійні практики), які породжують респонсивного – відповідального – вдячного суб'єкта» [4, с. 22]. Підкреслимо, що О. Філоненко цілком свідомо наполягає на використанні терміну «контури» з його динамічним, гнучким змістом, замість, наприклад «архітектоніки», «побудови» чи «системи». Євхаристійна антропологія – це свого роду «силует» на фоні сучасної культурно-цивілізаційної, наукової й інтерконфесійної богословської ситуації нашої епохи з рухливою межею між лініями силуету і фоном. Таким чином, проект євхаристійної антропології дозволяє вийти далеко за межі синтезу літургійної теології та сучасної антропології, закладаючи основи нового християнського гуманізму, контекстуалізованого і до православної культури, традиційної для України, до глобальної ситуації системної кризи людського в людині, і до пострадянської ситуації подолання наслідків тоталітарного минулого. Теоретичне обґрунтування євхаристійної антропології має справжній трансдисциплінарний характер, має подвійне насичення: богослов'я насичується філософськими контекстами, філософія у свою чергу збагачується богословськими смислами. Особлива увага приділяється автором можливостям, які відкриваються з поверненням академічного богослов'я в сучасний університет, віднайденням їй нового

місця і нової відповідальності в сучасній світовій та вітчизняній освітній архітектоніці. Я також хочу вказати на сутнісний змістовний зв'язок досліджень О. С. Філоненка з одним з ключових напрямків тематики наукових досліджень Інституту філософії НАН України імені Г. С. Сковороди «Сучасні практики людяності» (відділ філософії культури, етики і естетики, наук. керівник – д. філос. н. В. А. Малахов). Дійсно, автор знаходиться в плідному діалозі і спілкуванні з одним з лідерів діалогічного і комунікативного напрямку сучасної української філософії Віктором Ароновичем Малаховим, з традицією вітчизняної філософсько-антропологічної школи, активно сприяє становленню, самовизначенню і розвитку харківського її напрямку. Слід сказати, що Віктор Аронович Малахов намагався використати, і це йому завжди вдавалося, ідеї релігійно-богословської думки в філософсько-етичному та філософсько-світоглядному дискурсах. Олександр Семенович Філоненко буде власні відповіді у цьому важливому діалозі з позицій теологічних, зберігаючи принципову відкритість до філософської етики та філософії культури. Саме останнє стає запорукою можливості конструктивного руху думки в монографії, і невидима присутність філософських ідей радикального гуманізму Віктора Ароновича Малахова стає для Олександра Семеновича Філоненка тим же, чим для Данте став Вергілій. Також слід підкреслити принципову важливість багатьох ідей філософської думки Євгенія Костянтиновича Бистрицького, Вахтанга Івановича Кебуладзе та інших київських і харківських філософів, діалог з якими вивів Олександра Філоненка до його плідного філософсько-богословського синтезу. Не можу не відмітити, що автор монографії відступає від поспішних висновків для соціальної роботи християн, що витікали б з його євхаристійної антропології, а коли повертається до цієї тематики, то його соціальні пропозиції суголосні з ідеями Мирослава Мариновича, які цей львівський інтелектуал пропонує вже багато років, закликаючи до трансформацій соціального «знизу», від конкретних соціальних дій християнського громадянського суспільства як сегмента загальнонаціональної суспільної реальності. Також очевидним є напружений діалог з харківським інтелектуальним середовищем, для якого центральним є питання про глобальні перспективи людства в XXI столітті. Отже, діалогічність роботи, її включеність в український світоглядний дискурс в його багатьох аспектах – це сильна сторона дисертації, яка підкреслює її актуальність.

Олександр Філоненко у своїх працях і публічних презентаціях нового напрямку богословської антропології вміло інтегрує матеріал різних сфер філософського-богословського та наукового знання (навіть природничо-наукового, наприклад, звертається до найсучасніших розробок у галузи

нейронаук). Він завжди демонструє досконалу, проте нестандартну не усіма прийнятну, культуру мислення, довершений стиль письма, в якому органічно поєднуються найкращі академічні та літературно-художні стандарти, здатність здійснювати багаторівневий критичний аналіз найскладніших теоретичних проблем сучасного богослов'я, перетворювати концептуальні філософсько-богословські синтези та побудови в самостійний напрямок з притаманними йому добре розробленими лексиконом, прагматикою, формами комунікації та інтеграції у науково-богословську спільноту, артикуляцією перспектив когнітивної і соціальної інституціоналізації нового напрямку.

Як сам автор формулює базові позиції євхаристійної антропології? Вона представлена як «новий напрям у філософській та богословській антропології, що досліджує практики подяки як визнання Іншого і шляхи реалізації людської гідності після практик розлюднення в антропологічній катастрофі XX століття» [4, с. 2]. Через «контурне» створення євхаристійної антропології виникає нова оптика бачення важливих цивілізаційних, культурних, освітніх тенденцій сьогодення: радикальна зміна антропологічної ситуації в сучасній культурі, християнська постатеїстична релігійність і нова культурна чуттєвість, геexamination ідеї Університету (за висловом і назвою академічного бестселера відомого американського православного богослова та вченого Ярослава Пелікана) тощо. Слід особливо підкреслити, що смисловим центром нового напрямку стали антропологічні практики, що породжують суб'єкта, як практики вдячності (благодаріння) у відповідь на присутність упізнаваного Іншого як дару. У виведенні теоретичних положень з феноменологічного аналізу практик Олександр Філоненко вдало продовжує лінію православної теології, намічену Джоном Мануссакісом, у застосуванні до виявлених антропологічних сенсів для їх адекватного тлумачення елементів філософії діалогу та сучасної теологічної герменевтики – талановито продовжує шлях богословського мислення, намічений Кевіном Ванхузером та Девідом Гартом.

Я спробую зосередити увагу на фундаментальних концептуально-методологічних настановах та проблемних вузлах і смислах праць Олександра Філоненка. Така експлікація по відношенню до його текстів, які буквально пульсують розмаїттям тем і сюжетів, але, водночас, не є у принциповому відношенні еkleктичною, вимагає певних зусиль і вибору «точок зчеплення». Оскільки підзаголовком дисертаційного дослідження є «критичний аналіз», пропоную взяти за основу методологічну стратегію і програму, яку розробляє автор, щоб здійснити такий аналіз. О. С. Філоненко відзначає: «У методологічному плані принципове значення для розробки теми дослідження мають такі напрями філософії, які є досвідами думки у

відповідь. Серед них методологічну основу дослідження становлять філософія Іншого Е. Левінаса і феноменологія даності Ж.-Л. Маріона з її *євхаристійною герменевтикою*, породжені *феноменологічною методологією*, а найбільш методологічно важливими є: «подісе мислення» пізнього М. Гайдеггера, що дозволяє полишити критику метафізики і знайти шлях вдячної і пам'ятної приналежності до Події (*євхаристійно орієнтоване мислення*) [4, с. 28]. Наполягаю на принципово важливій тезі: феноменологія та герменевтика є не лише методологічними настановами для даної версії богослов'я, вони стали у певному сенсі вихідним початковим джерелом, джерелом «досвіду думки» та збігу ситуації думки-ситуації буття, що породжують євхаристійно орієнтоване мислення і богословську комунікативну антропологію. Згадаємо тут фундаментальну позицію універсальної герменевтики, онтогерменевтики (Г.-Г. Гадамер) про те, що розуміння, інтерпретація, базові герменевтичні процедури – це не лише засоби пізнання, але способи буття-присутності людини у світі, в культурі. До речі, на думку автора, Олександр Шмеман був правий, коли вважав, що не лише євхаристія, а й культура є теоморфною. О. С. Філоненко погоджується з теорією митрополита Іоанна Зізіуласа, що теоморфність є знаком присутності принципово Іншого, і ця присутність – головна особливість євхаристійної реальності та ситуації граничної моральної відповідальності за іншого у людському спілкуванні. Олександр Філоненко розширює бачення Зізіуласа та систематично аналізує «теоморфізм як «Інакшість» в культурі, виявляючи принципову діалогічність та євхаристичність культури. Таким чином, долається розрив між релігійним та світським, оскільки з точки зору такої перспективи вся культурна діяльність для теології має глибокий релігійний і моральний сенс. Відповідно, Олександр Філоненко як богослов спонукає сучасне християнство до принципової відкритості щодо сучасної культури та до повноцінної культурної творчості, перебуванні не на маргінесі, а центрі культурних процесів.

У парадигмальному сенсі конгеніальною є ситуація Едіт Штайн, для якої багаторічне самовіддане занурення у глибини феноменології, драматичний досвід спілкування з філософським вчителем Едмундом Гусерлем з його амбіційним життєво-науковим проектом створення тісної «койнонічної» спільноти-родини феноменологів на кшталт релігійного ордену зі специфічними витонченими практиками філософського споглядання стали справжнім поштовхом для релігійного навернення і перетворення у монахиню Терезу Бенедикту Хреста, що була після мученицької кончини у концтаборі Аушвіц-Біркенау канонізована

католицькою церквою. Маю власний приклад особистого плідного спілкування з всесвітньо відомим філософом-антикознавцем Джоном Пістом, автором праць «*Eros and Psyche: Studies in Plato, Plotinus and Origen*», «*Plotinus: The Road to Reality*» [5,6], який під час наших розмов визнавав, що його релігійне навернення, відмова від атеїзму і агностицизму, шлях до католицизму, до історичної теології і патристики, які він активно розробляв у останні роки, почались через глибинне занурення у філософію Платона, через певний переважно філософський особистий «досвід думки у відповідь» (О. Філоненко). Певні філософські теоретичні настанови та практики думки, у першу чергу ті, що стосуються феноменології і герменевтики у корпусі текстів автора, потрібно розглядати крізь призму важливого для О. С. Філоненка концепту «мінімальної релігії» у ситуації постатеїстичної духовності, де «мінімум релігії» і «максимум релігії» у принциповому відношенні співпадають. Зазначимо, що повернення до простоти християнства є центральною думкою для таких теологів як Г.У. фон Бальтазар, Антоній Сурозький, Клайв Люїс. Дійсно, максимальна присутність Іншості у повсякденності, у родинному чи дружньому спілкуванні, у простих моральних вчинках – це не лише те, що є характерною рисою нашої постатеїстичної ситуації. Це загальна тенденція християнської культури останніх ста років, і тому відповідні думки мають значно більш універсальне значення. Маємо надію на подальше розгортання детальної розмови/дискусії на цю тему з автором талановитої новаторської наукової праці, яка по справжньому інтелектуально провокує, створює ситуацію «події думки у відповідь». Проте така деталізація і конкретизація, нажаль, виходить за межі жанру досить стислого відгуку-рецензії. Однак неможливо навіть у стислому відгуку не конкретизувати нашу позицію через звернення до суттєвого тематичного регіону досліджень Олександра Філоненка – розмови/оповідання/свідчення (див. один з розділів монографії і дисертації: «Свідок та оповідач: теодрама і євхаристійна антропологія свідчення»). Автор підкреслює, що в центр антропології і богослов'я повертається фігура свідка як протагоніста культури присутності разом із фігурою оповідача. Відбувається повернення оповідача після антропологічної ситуації сходження нанівець мистецтва оповіді, деградації нашої здатності вести розмову («нездатність до розмови» у Г.-Г. Гадамера). Герменевтика, яка практикує «здатність до розмови», вміння чути і розуміти Іншого, стає найактуальнішою рятувальною і терапевтичною практикою культури, теоморфною у своїх основах. В цьому сенсі і слід розглядати запропоновану Олександром Семеновичем, якого добре знають в Україні та за її межами як оповідача *par excellence*, богословські орієнтовану антропологію оповідача і свідка.

Що стосується огляду змісту текстів монографії і дисертаційного

дослідження, його неможливо здійснити у звичайній манері лінійного логічно послідовного руху від розділу до розділу. Реконструкція картографії роботи чи «звірка карт» (у термінології автора) буде більш доречною через борхесову метафору «саду розбіжних стежок». Нагадуємо, що аналітика і метафорика садівництва є принциповою для дисертанта (розділ монографії і дисертації *«Антропологічні начала культури примирення та евхаристійна педагогіка»*) – «антропологія садівництва, «людина як садівник», культура обробки світу як саду, практики садівництва тощо). В даному випадку стежки «саду» не лише розбіжні, вони тематично перехрещуються часто у парадоксальних конфігураціях і взаємно доповнюють одна одну. Вкажемо лише на головні теми-стежки (дар, зустріч, присутність, Інший, краса, вразливість, вдячність, епіфанія), а також стежки, які є методологічними і світоглядними орієнтирами: феноменологія дару, культура присутності, філософія і богослов'я зустрічі, теоестетика-теодрама, антропологія свідочтва, антропологія літератури, антропологія примирення тощо. І саме в цьому глибоко осмисленому і пережитому у досвіді думки у відповідь перехрещенні, перихорезі полягає сутнісна новизна та оригінальність філософсько-богословської пропозиції О. С. Філоненка.

На наш погляд, проект евхаристійної антропології, запропонований відомим філософом і богословом Олександром Філоненко є новим словом в сучасному академічному богослов'ї. На його корпус праць можна буде орієнтуватися у подальшій розробці богослов'я, вкрай чутливого до антропологічної проблематики і пов'язаного з пошуками «нової людяності» в епоху тотального розлюднення.

Будь-які ґрунтовні відгук чи рецензія повинні містити зауваження та рекомендації, окреслювати поле дискусій і навіть методологічних та теоретичних змагань. По-перше, якщо продовжити аналітику та метафорику культурного і богословського садівництва, яку активно використовує Філоненко, слід обов'язково додати «теоретичне садівництво» в якості етичної вимоги і імперативу відповідального теоретизування. Нажаль, О. С. Філоненко не зміг у повній мірі реалізувати цю настанову. Багато ідей, тем, синтезів, які він пропонує (висаджує як тендітні, незахищені, вразливі саджанці) з обіцянкою дбайливо культивувати і обробляти, залишаються без належного опрацювання. У своїх власних практиках «теоретичного садівництва», Філоненко ризикує порушити «екологію» і збалансовану топіку тексту монографії і дисертації. Свій справжній блискучий талант висаджувати – кидати зерна потенційно плідних, новаторських, революційних ідей – він не завжди підкріплює ретельним, уважним, покроковим критичним аналізом, про який йдеться у назві роботи. Не відбувається повнота очікуваного культивування, служіння, «учасності»

(словами М. Бахтіна), присутності, причетності. Обмеженими залишаються можливості слідування за ідеями, що у комплексі створюють контури евхаристійної антропології, вступати в діалог з ними. Часто реципієнт тексту опиняється не в обробленому саду, а в хаотичному лісі («ліс» в інтерпретації В. Бібіхіна є ще однією когнітивною метафорою для автора). О. Філоненко слушно вказує на те, що людина-садівник має оволодіти мистецтвом «божественного насильства» – відрізати, відсікати гілки, які не може обробити. Проте сам він подекуди не в змозі обмежити себе у репрезентації, маніфестації, пульсації розмаїття тем, сюжетів, фігур, поворотів тощо. Показовим є такий строкатий і складний для розуміння пасаж, який залишається в тексті без належних процедур культивування/ відсікання: «Евхаристійна антропологія, яка продумує шляхи людського преображення і перевідкриття людяності як примирення в культурі зустрічі філософського і богословського мислення перед тасмницею присутності, що кличе людину, здатну обробляти сад світу через культуру примирення» [3, с. 352].

По-друге, Олександр Філоненко часто-густо порушує баланс між метафоричною та поняттєво-термінологічною мовами. Метафора, афоризм, цитата з літературно-художнього чи поетичного твору вільно відчувають себе у просторі його текстів. Натомість, поняттю, терміну, концепту – тісно, не вистачає простору для розгортання (це стосується, наприклад «мінімальної релігії», «постатеїстичної духовності», «культури примирення», «культури присутності», «культурної чутливості»). При цьому ми погоджуємось з презумпціями метафорології (наприклад, у версії Г. Блуменберга), яка наполягає на метафоричних виитоках абстрактних теоретичних та філософських понять і підкреслює обмеженість претензій філософії щодо строгості своєї мови. В даному випадку ми не оспоруємо у дисертаційному жанрі «право на метафору», проте таке право передбачає певні дослідницькі обов'язки – підтримувати баланс і співмірність.

У метафорично насичених текстах О. Філоненка, методологічну основу яких становить традиція герменевтики, доречно б було порівняти базові позиції філософської герменевтики Г.Г.Гадамера і метафорології Г. Блуменберга, представленої в його книзі «Парадигми до метафорології» (1960), яка вийшла у світ одночасно з «Істиною і методом». Згадаємо також, що Блуменберг є одним з засновників масштабного дослідницького проекту «Поетика та герменевтика», інтенції якого близькі до «теопоетичного» духу текстів українського філософа і богослова.

Проект «евхаристійної антропології» у принциповому відношенні є змістовною оригінальною відповіддю на загальну тенденцію антропологізації богослов'я. Слід було б, на мій погляд, більш ґрунтовно експлікувати цей контекст і здійснити критичний аналіз подвійної ситуації

антропологізації богослов'я і повернення проблематики Священного у антропологію (наприклад, через аналіз доробок Колежу соціології (Франція) чи синергійної антропології Сергія Хоружого). Ще одно зауваження стосується застосування понять «євхаристія», «євхаристійне», нетривіальний зміст яких у контексті даної роботи, необхідно було чітко представити в першому розділі. У більшості випадків автор використовує концепти «євхаристія» чи «євхаристійне» як самозрозумілі терміни, і саме через них визначаються інші поняття та позиції. На фоні цієї розмитості чи самозрозумілості значення Олександр Філоненко здійснює досить провокативне порівняння євхаристії та парламенту. В *євхаристії* «виробляється реальна присутність Бога», в *парламенті* рішення ухвалюється не стільки фізичною присутністю парламентаріїв, але «інтелектуальною гідністю поглядів і аргументів, що змагаються». З розрізненням євхаристії і парламенту пов'язана опозиція платонівського реалізму *інтенсивності* присутності, що квантифікується, в культурі присутності й логічної неквантифікованості реального в культурі значення [3, с. 66]. Це парадоксальне порівняння можемо прийняти як попередню процедуру критичного аналізу – очищення ума від занадто усталених значень, чи «підготовкою інструментарію для нової діагностики» (за власним висловом автора). Реципієнти тексту залишаються у подиві – «що ж далі», які евристичні наслідки цієї провокації? І останнє. На мій погляд, Олександр Філоненко досить вільно маркує деякі теоретично-богословські підходи, на які він спирається у своїх власних розвідках. Так, наприклад, незрозуміло чому він позначає комплекс ідей С. С. Аверинцева як богослов'я хвали, через поетику Слави Божої. Це положення явно потребує пояснення і обґрунтування. Проте, якщо висловлюватися мовою офіційних відгуків, «викладені зауваження та рекомендації не знижують науково-теоретичної та практичної цінності роботи і не ставлять під сумнів її результати». У більш вільному форматі журнальної розгорнутої рецензії в ситуації «думки у відповідь», слід щиро привітати проект євхаристійної антропології як нову філософсько-богословську пропозицію для українського гуманітарного простору. І не лише для українського. Нажаль, дуже рідко на захисті дисертацій в Україні ми зустрінемо серед гостей іноземних вчених першого ряду. А на захист докторської дисертації Олександра Філоненка в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова спеціально прибув з Великої Британії професор Джонатан Саттон – професор Лідського університету, відомий фахівець з порівняльного вивчення церковно-державних взаємин і теології України, Росії, Болгарії, Румунії. Його праці добре знають в Україні, в тому числі, завдяки О. Філоненку [2, с. 7]. Взагалі, багато в чому офіційна і ритуально-формальна процедура захисту,

завдяки блискучому таланту автора проекту «євхаристійної антропології», значущою складовою якого є теоестетика і теодрама, перетворилась у справжнє наукове драматургічне і естетичне дійство, відкрило нові «койнонічні» горизонти у створенні в Україні справжньої філософсько-богословської спільноти.

Список використаної літератури

1. Гумбрехт Х. У. Производство присутствия: Чего не может передать значение: пер. с англ.– Москва: Новое литературное обозрение, 2006.– 184 с.
2. Саттон Д. Религиозная философия Владимира Соловьева: На пути к переосмыслению.– К.: Дух і Літера, 2008.– 302 с.
3. Філоненко А. С. Присутствие Другого и благодарность: контуры евхаристической антропологии: монография. Харьков: Издатель Александр Савчук, 2018. 398 с.
4. Філоненко О. С. Євхаристійна антропологія: критичний аналіз. Дис... докт. філос.н. Спеціальність 09.00.14 – богослов'я. К.: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2018. 418 с.
5. Rist J.M.Eros and Psyche: Studies in Plato, Plotinus and Origen.Toronto: University of Toronto Press, 1964.283 p.
6. Rist J.M.Plotinus: The Road to Reality. Cambridge University Press, 1967. 280 p.
7. Sutton J. Traditions in New Freedom: Christianity and Higher Education in Russia and Ukraine Today(Nottingham: Bramcote Press, 1996.

Инна Голубович

КОНТУРЫ ЕВХАРИСТИЧЕСКОЙ АНТРОПОЛОГИИ АЛЕКСАНДРА ФИЛОНЕНКО

Тема данной публикации – проект евхаристической антропологии украинского философа и богослова Александра Филоненко. Мы ставим перед собой исследовательскую задачу – очертить контуры нового направления философской и богословской антропологии, показать эвристические возможности этого оригинального интеллектуального предложения. Евхаристическая антропологии представляет собой форму философии и богословия свидетельства в украинском контексте, в котором формируется новая богословская дисциплинарная матрица после долгого периода доминирования философии подозрения.

Ключевые слова: *евхаристическая антропология, культура присутствия, теоестетика, теодрама, рассказ, свидетельство, метафора.*

Inna Golubovych

THE CONTOURS OF THE EUCHARISTIC ANTHROPOLOGY OF ALEXANDR FILONENKO

The project of the Eucharistic anthropology that was proposed by Alexandr Filonenko, for the first time on a national scale in theological and

philosophical studies, presents eucharistic anthropology as a new branch of philosophical and theological anthropology, which studies practices of gratitude as recognition of the Other and paths of human dignity after dehumanizing practices of the XXth century anthropological catastrophe. The urgency of eucharistic anthropology is defined by the context of the return of Reality, Subject and the Sacred after their elimination from the philosophical field of modern and postmodern thought; this return is described as the presence of the Other. The main task of our paper is to investigate original theoretical proposition of the well-known Ukrainian scholar, heuristic capabilities and cognitive potential of the new trend of communicative anthropology. Alexandr Filonenko describes the interaction between the philosophical and the theological contexts of eucharistic anthropology from point of view of the contemporary culture of presence outside modern and postmodern languages. He opens new horizon of the theoasethetics, theodrama and theologies, which have been developed in the theological proposal of H. U. von Balthasar. The author develops an anthropological language sensitive towards theology and pedagogics, which lets one describe ways of overcoming the postideological crisis through practices of gratitude. As A. Filonenko stressed, Eucharistic anthropology offers one to consider philosophy and theology of witnessing in the Ukrainian context, in which the theological disciplinary matrix is currently taking shape after a long period of the philosophy of suspicion domination.

Keywords: *eucharistic anthropology, philosophy of the Other, culture of presence, theoasethetics, theodrama, theologies, gift, gratitude, storytelling, metaphor.*

References

1. Gumbrekht H. U. (2006) Proizvodstvo prisutstviya: Chego ne mozhet peredat' znachenie [The presence production: what can not value convey], Moskva, Novoe literaturnoe obozrenie, 184 p.
2. Satton D. (2008) Religioznaya filosofiya Vladimira Solovieva: «Na puti k pereosmysleniyu» [Religious philosophy of Vladimir Soloviov: on the way of rethinking]. Kyiv, Duh i Litera, 302 p.
3. Filonenko A. S. (2018) Prisutstvie Drugogo i blagodarnost: kontury evharisticheskoy antropologii [Presence of Other and gratitude: contours of eucharistical anthropology]. Harkov, Izdatel Aleksandr Savchuk. 398 p.
4. Filonenko O. S. (2018) Yevkharistyina antropohiia: krytychnyi analiz [Eucharistical anthropology: critical analysis]. Dys... dokt. filos.n. Spetsialnist 09.00.14 – bohoslovia. Kyiv, Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova, 2018. 418 s.

5. Rist J. M. (1964) Eros and Psyche: Studies in Plato, Plotinus and Origen. Toronto, University of Toronto Press, 283 p.
6. Rist J. M. (1967) Plotinus: The Road to Reality. Cambridge, University Press, 280 p.
7. Sutton J. (1996) Traditions in New Freedom: Christianity and Higher Education in Russia and Ukraine Today, Nottingham, Bramcote Press.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2018.

Стаття прийнята 5.11.2018.